

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Капацина Микола Васильович

УДК 342.92

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2025

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

Дубинський Олег Юрійович,

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
проректор із науково-педагогічної роботи,
економічних, юридичних та соціальних питань.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Доненко Валерій Вікторович,

Університет митної справи та фінансів,
професор кафедри публічного
та приватного права,

кандидат юридичних наук

Брагар Віталій Станіславович,

Миколаївський окружний адміністративний суд,
заступник Голови.

Захист відбудеться «20» грудня 2025 року о «13⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету за адресою: 01601, м. Київ, вул. Госпітальна, 4, конференц-зал «Фортеця».

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2, кім. 101).

Автореферат розісланий «20» листопада 2025 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Титаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах децентралізації публічної влади в Україні торговельно-економічний розвиток територіальних громад виступає пріоритетним напрямом зміцнення фінансової спроможності місцевого самоврядування, зростання конкурентоспроможності регіонів та реалізації принципу субсидіарності. Ефективна організація торговельно-економічної діяльності в громадах забезпечує стабільне наповнення місцевих бюджетів, сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню інвестиційної привабливості територій і розвитку малого та середнього підприємництва.

Водночас наявні адміністративно-правові механізми регулювання цього процесу залишаються фрагментарними та часто не відповідають вимогам нової адміністративно-територіальної організації влади, що сформувалася в результаті реформ. Спостерігається нормативна невизначеність у питаннях розмежування повноважень органів публічної адміністрації, відсутність уніфікованих процедур планування, підтримки й моніторингу торговельно-економічного розвитку громад, а також слабка інституційна спроможність місцевих органів влади у сфері стратегічного економічного управління.

З урахуванням зазначеного виникає об'єктивна потреба у науковому переосмисленні адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад, визначенні меж і механізмів правового регулювання у відповідній сфері, що зумовлює актуальність вибраної теми дисертаційного дослідження.

Проблематика торговельно-економічного розвитку в умовах децентралізації досліджувалась у роботах фахівців з державного управління, регіональної економіки та публічного права. Зокрема, наукові засади функціонування місцевого самоврядування, децентралізації повноважень та публічного управління економічними процесами розкриті у працях таких учених – представників науки адміністративного права, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, В.С. Брагар, В.В. Доненко, С.М. Запара, Л.В. Коваль, І.Б. Коліушко, Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, О.В. Петришин, В.П. Тимошук та ін.

Окремі аспекти правового забезпечення економічного розвитку регіонів і громад розглядалися у дослідженнях І.Л. Дробуш, Т.О. Кахи, А.М. Кульчицького, І.В. Невара, В.Ф. Погорілка, І.В. Саладуха, О.М. Якубовського. Проте комплексного дослідження саме адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад у контексті нової моделі публічного управління на місцях в українській правовій науці досі не здійснено.

Наявний науковий доробок здебільшого зосереджується на загальних питаннях правового статусу органів місцевого самоврядування, механізмах реалізації економічної політики на регіональному рівні або на аналізі практичних аспектів державної регіональної політики без належної правової деталізації. Таким чином, наявний суттєвий науково-практичний вакуум у частині формалізації адміністративно-правового інструментарію, спрямованого

на реалізацію функцій органів публічної влади щодо торговельно-економічного розвитку територіальних громад. Зазначене зумовлює необхідність проведення цілісного правового дослідження, яке б охоплювало як доктринальні підходи, так і практико-орієнтовані моделі адміністративно-правового забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад у межах чинного та перспективного адміністративного законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено із наявністю кореляційних зв'язків із положеннями законів України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», «Про засади державної регіональної політики», «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про державно-приватне партнерство», Указу Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 р. № 68/2016, в межах виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр., ухваленої Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 та ін. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету. Внесок здобувача полягає у визначенні адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад.

Мета та задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є встановлення адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад та обґрунтування напрямів забезпечення їх ефективності з урахуванням зарубіжного досвіду.

Досягнення поставленої мети дисертаційної роботи пов'язується із вирішенням таких наукових *задачі*:

- встановити сутність та ознаки територіальної громади як суб'єкта публічного права;
- визначити поняття та елементи торговельно-економічного розвитку територіальної громади;
- охарактеризувати адміністративно-правовий механізм забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади;
- вивчити інституційний та суб'єктний зміст адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах;
- описати систему інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах;
- з'ясувати зарубіжний досвід стимулювання місцевої економіки – адміністративно-правовий підхід;
- обґрунтувати напрями вдосконалення національного законодавства та інституційного механізму підтримки торговельно-економічного розвитку громад.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у разі реалізації адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади торговельно-економічного розвитку територіальних громад.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань здійснено із використанням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Впровадження діалектичного методу наукового пізнання до наукового дослідження дозволило встановити сутність та ознаки територіальної громади як суб'єкта публічного права (підрозділ 1.1). Застосування загальнонаукових методів аналізу та синтезу дозволило визначити поняття та елементи торговельно-економічного розвитку територіальної громади (підрозділи 1.2, 2.2). Використання функціонального і системного підходів стало методологічним базисом для охарактеризування адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади (підрозділ 1.3, розділ 2). Дослідження системи інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади здійснено за допомогою використання історико-правового методу (підрозділи 1.3, 2.2). Порівняльно-правовий метод дав можливість дослідити зарубіжний досвід адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад (підрозділ 3.1). Формально-юридичний метод та метод моделювання дозволили обґрунтувати напрями вдосконалення національного законодавства та інституційного механізму підтримки торговельно-економічного розвитку громад (підрозділ 3.2).

Нормативною базою дослідження є законодавчі та підзаконні нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становили наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених у галузі адміністративного, господарського, муніципального та фінансового права, а також публічного управління, регіональної економіки та державної політики розвитку територій. У роботі враховано результати наукових досліджень щодо організаційно-правових засад функціонування місцевого самоврядування, правового регулювання підприємницької та торговельної діяльності, механізмів державної регіональної політики та децентралізації.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, що характеризують стан торговельно-економічного розвитку територіальних громад України (зокрема, дані Державної служби статистики України, профільних міністерств та місцевих органів виконавчої влади), результати соціологічних досліджень, матеріали офіційної звітності органів місцевого самоврядування, а також аналітичні матеріали, напрацьовані автором у процесі вивчення практики правозастосування у відповідній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних наукових досліджень, що присвячені встановленню адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад. Здійснене дослідження дозволило сформулювати нові наукові положення та висновки, обґрунтовані особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано, що торговельно-економічний розвиток громади є формою реалізації її публічно-правової суб'єктності, а стратегічне планування, залучення інвестицій, нормативно-правове регулювання та підтримка підприємництва виступають ключовими елементами адміністративно-правового механізму забезпечення такого розвитку;

- доведено, що адміністративно-правовий механізм на сучасному етапі трансформується внаслідок тимчасової централізації повноважень, викликаній особливим правовим режимом, запровадженим у зв'язку з воєнним станом, що дозволило обґрунтувати висновок, що така трансформація має подвійний ефект: підвищення ефективності управління у кризовий період з одночасним ризиком звуження місцевої автономії та зниження демократичної підзвітності суб'єктів публічного адміністрування;

удосконалено:

- положення Закону України «Про співробітництво територіальних громад», що полягають в обґрунтуванні авторського підходу до необхідності доповнення його частини першої статті 4 окремим пунктом 7 про брендинг територій як цілеспрямованого процесу створення, розвитку та управління позитивним іміджем певної територіальної одиниці (міста, селища, об'єднаної громади тощо) з метою її позиціонування як привабливого простору для інвесторів, туристів, мешканців та потенційних партнерів;

- розуміння інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад, що здійснено із застосуванням таких підходів, як: інституційно-функціональний, нормативно-правовий, інтегративний (системний), публічно-сервісний, адаптивно-воєнний;

набуло подальшої розробки:

- визначення, що забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади пов'язується із впровадженням таких організаційно-управлінських заходів, як: позиціонування території; створення привабливих умов території для залучення інвестицій та зовнішніх ресурсів (нового бізнесу); підтримка діючого малого і середнього бізнесу; мотивація до підприємництва і спрощені пільгові умови для його подальшого розвитку, покращення специфічної інфраструктури для бізнесу; підтримка розвитку трудових ресурсів, людського капіталу;

- розуміння адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку територіальної громади, що відображується у сукупності таких елементів, як: нормативно-правове забезпечення; система суб'єктів та їх повноважень; інструменти адміністративно-правового впливу, де

виокремлено стратегічне планування та програми розвитку; дозвоільна та регуляторна система; державно-приватне партнерство; спеціальні режими та проекти розвитку, зокрема, створення індустріальних парків з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізація інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць; фінансово-правові механізми;

– наукові уявлення про інституційно-правові засади стимулювання місцевого торговельно-економічного розвитку в Україні шляхом узагальнення та систематизації зарубіжного досвіду, де проаналізовано: модель функціонування інфраструктури підтримки підприємництва у Сполучених Штатах Америки (зокрема, діяльність центрів розвитку малого бізнесу – SBDC, механізму «Opportunity Zones», програми Economic Development Administration); модель місцевих ініціатив, що визначає зміст інституційної моделі місцевого розвитку у країнах Європейського Союзу (Республіці Польща, Федеративній Республіці Німеччина, Французькій Республіка), де принцип субсидіарності виступає основою правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – шляхом їх використання у подальшій розробці адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад;

– *правотворчій діяльності* – отримані результати можна використовувати для вдосконалення законодавства, яким встановлюються адміністративно-правові засади торговельно-економічного розвитку територіальних громад;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичного забезпечення, розробки посібників, підручників та викладання курсів з таких навчальних дисциплін, як «Господарське право», «Адміністративне право», «Інвестиційне право» та ін.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися: на 3 науково-практичних конференціях: «The latest law developments» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 2024 р.); «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, Латвійська Республіка, 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 2024 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено у 8 наукових працях, серед яких 4 наукові статті опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 наукова праця – в іноземному фаховому виданні, та 3 тези доповідей на міжнародних науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації визначається метою та завданням дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації

становить 232 сторінок, з яких основний текст становить 183 сторінки. Список використаних джерел містить 258 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; визначено мету та завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, названо основні методологічні підходи до дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, а також наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади торговельно-економічного розвитку територіальних громад» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Сутність та ознаки територіальної громади як суб'єкта публічного права»* визначено, що місцеве самоврядування є інституційною формою реалізації публічної влади, яка належить безпосередньо територіальній громаді, що є ключовим правовим механізмом реалізації правосуб'єктності самої громади.

Акцентовано, що в умовах сучасної адміністративно-територіальної трансформації, зокрема в процесі укрупнення територіальних громад та активної участі органів державної влади у затвердженні відповідних рішень, принцип «природності» формування територіальних громад поступово втрачає свою визначальну роль, що призводить до певної формалізації процесу створення громад, що, своєю чергою, впливає на ідентичність і спроможність таких утворень як суб'єктів публічного права.

Встановлено, що у наукових публікаціях місцеве самоврядування розглядається як: форма життєво важливого об'єднання людей для реалізації індивідуальних, групових та колективних інтересів у межах локального середовища; структурний елемент громадянського суспільства, що слугує основою для самоорганізації та самоврядування; активний суб'єкт соціального управління у межах муніципального простору, що дозволяє ширше поглянути на природу територіальної громади, розкриваючи її не лише як адміністративно-правовий, а й як соціально-комунікативний інститут, що функціонує у взаємозв'язку з державою, громадянським суспільством та інтересами її жителів.

На основі виокремлення характеристик сутності територіальної громади обґрунтовано її розуміння як колективного суб'єкта публічного права, де її суб'єктність щодо представлення та реалізації інтересів її жителів/членів на місцевому рівні набуває актуалізації глобалізаційних та міждержавних інтеграційних чинників, які впливають на статус територіальної громади.

Встановлено, що, на думку дослідників (І.П. Голосніченко, Н.В. Мішина та ін.), відсутність у чинному українському законодавстві чіткого та недвозначного закріплення правового статусу територіальної громади як юридичної особи призводить до обмежень у реалізації її прав у сфері місцевого

самоврядування. Встановлено, що не досить розроблене теоретичне підґрунтя унеможлиблює формування узгоджених підходів до тлумачення ключових понять, таких як «територіальна громада», «суб'єкт місцевого самоврядування», «публічна влада на місцях» тощо. Обґрунтовано, що одним із ключових напрямів зміцнення правосуб'єктності територіальної громади є вдосконалення законодавчого регулювання щодо статуту громади.

З'ясовано, що встановлення імперативу ухвалення статуту територіальної громади відбулось через закріплення нормативної вимоги ухвалення такого документа в територіальній громаді, де необхідним складником змісту якого було визначено відображення форм безпосередньої та опосередкованої участі населення в ухваленні управлінських рішень та врегулювання місцевих питань. Визначено, що у 2024 р. було внесено зміни до законодавства України про місцеве самоврядування, що суттєво розширили роль та значення територіальної громади в розробці, ухваленні та прийнятті управлінських рішень, тим самим визначивши та актуалізуючи рух до впровадження ідеї політики децентралізованого соціально-економічного та торговельного розвитку зокрема.

До ознак територіальної громади віднесено: колективну природу суб'єктності; наявність публічно-правового статусу; територіальне закріплення; право на самоорганізацію; наділення комплексом публічних прав і обов'язків.

До концептуальних і практичних невизначеностей щодо правового статусу територіальної громади віднесено: доцільність надання їй статусу юридичної особи публічного права, розмежування понять «громада», «жителі громади», «громадяни», а також питання легітимності вторинних адміністративно-територіальних утворень.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та елементи торговельно-економічного розвитку територіальної громади: нормативно-правовий зміст»* обґрунтовано, що зміни адміністративно-територіального устрою України, що відбулись внаслідок реалізації політики децентралізації, є базисом для торговельно-економічного розвитку територіальних громад.

Визначено, що торговельно-економічний розвиток територіальних громад спрямовується у сучасних умовах на досягнення їх спроможності та життєзабезпечення, врахування публічних потреб та інтересів, що є змістом реалізації місцевої політики, що переслідує мету досягнення економічної стабільності в країні загалом.

Встановлено, що елементами торговельно-економічного розвитку територіальної громади є належна нормативно-правова база, а також механізми та стратегії залучення інвестицій – як внутрішніх (вітчизняних), так і зовнішніх (іноземних). Акцентовано, що нормативно-правова база торговельно-економічного розвитку територіальної громади визначається із сукупності законодавчих та підзаконних актів, де виділено: Конституцію України, де закладено засади місцевої економічної самостійності, декларуючи матеріальну і фінансову самостійність територіальних громад та їхнє право самостійно управляти місцевим господарством (стаття 143 Конституції України); Бюджетний кодекс України; Податковий кодекс України; Закон України «Про

місцеве самоврядування в Україні», який визначає обсяг і характер повноважень органів місцевого самоврядування у сфері економічного розвитку; Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», який встановлював принципи і механізми державної підтримки розвитку регіонів та територіальних громад, у тому числі шляхом фінансових інструментів і програм, спрямованих на вирівнювання диспропорцій у розвитку, і який пізніше з урахуванням європейського досвіду був замінений Законом України «Про засади державної регіональної політики», що запровадив сучасну систему стратегічного планування регіонального і місцевого розвитку; Закон України «Про співробітництво територіальних громад»; Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»; Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями», Закон України «Про державно-приватне партнерство» та ін.; підзаконні акти – Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 77-р «Про затвердження плану заходів з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019–2021 рр.».

Акцентовано, що встановлення засад торговельно-економічного розвитку територіальної громади закріплюється також на рівні концептуальних нормативних актів, зокрема, виділено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні 2014 р. та Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020».

Встановлено, що зміст стратегічного плану розвитку територіальної громади має включати: місію та бачення громади; аналіз поточного стану (SWOT, PEST); цілі та завдання стратегічного розвитку; індикатори ефективності; оцінку ресурсного забезпечення; плани дій (операційні плани); механізми моніторингу та коригування. Акцентовано, що ефективність розробки таких нормативних актів, якими є стратегічні плани розвитку територіальних громад, залежать від таких складників: у формуванні робочих груп з розробки стратегій до них мають долучати реальних представників громадськості (не менш як третину учасників), які знайомі з потребами громадянського суспільства і мають мотивацію вносити відповідні пропозиції; приділенні питанням громадської участі; конкретизації завдань розвитку та його перспективності для громади. З'ясовано, що стратегічний план розвитку територіальної громади є основою: для підготовки проєктів ДФРР, міжнародної технічної допомоги, грантів; для обґрунтування державного співфінансування; для формування договорів публічно-приватного партнерства; для розробки регуляторних актів у сфері інвестицій.

Зроблено висновок, що наявність стратегії розвитку громади виступає передумовою легітимності та юридичного обґрунтування рішень у сфері розподілу бюджетних коштів, інвестування, прийняття управлінських актів та є дієвим інструментом викладення інтересів території, рішень і дій, методів досягнення загальної мети, який сприяє підвищенню фінансової

самодостатності та конкурентоспроможності на регіональному і державному рівнях; є відображенням інтересів та потреб населення, має містити процедури і терміни виконання поставлених завдань, фінансове та бюджетне забезпечення, охоплює економічний, соціальний, екологічний напрями, передбачає подальший моніторинг, аналіз, оцінювання територіального розвитку.

У підрозділі 1.3 *«Адміністративно-правовий механізм забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади»* адміністративно-правовий механізм забезпечення торговельно-економічного розвитку територій визначено як поєднання нормативно-правових актів, інституцій (суб'єктів владних повноважень) та адміністративних процедур, що забезпечують стимулювання підприємництва, інвестицій та торгівлі на конкретній території, що має важливою ознакою цільову спрямованість, що розуміється як забезпечення балансу приватних і публічних інтересів у сфері місцевого розвитку. Зроблено висновок, що адміністративно-правовий механізм торговельно-економічного розвитку є двокомпонентним механізмом: з одного боку, він проявляється у сприянні (забезпеченні сприятливих умов), з іншого – у здійсненні нагляду і захисту правопорядку.

Встановлено, що елементи адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку територіальної громади відображуються у сукупності: нормативно-правового забезпечення; системі суб'єктів та їх повноважень; інструментах адміністративно-правового впливу.

До інструментів адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку територіальної громади віднесено: 1) стратегічне планування та програми розвитку; 2) дозвільну та регуляторну системи; 3) державно-приватне партнерство; 4) спеціальні режими та проекти розвитку, зокрема, створення індустриальних парків з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізацію інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць; 5) фінансово-правові механізми.

Розділ 2 «Реалізація адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Інституційний та суб'єктний зміст адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах»* визначено, що місцеві ради визначають стратегічні напрями економічного розвитку, зокрема розвиток торгівлі, малого і середнього бізнесу, інвестиційної діяльності, інфраструктури тощо, шляхом затвердження відповідних цільових програм.

Здійснено класифікацію повноважень органів місцевого самоврядування, що дозволило виділити такі їх групи: за способом набуття – власні (самоврядні) повноваження; делеговані повноваження; за сферою реалізації – фінансово-економічні; соціальні; житлово-комунальні; екологічні; правоохоронні та адміністративні; містобудування та землекористування; за способом реалізації – нормотворчі; адміністративно-організаційні; контрольно-наглядові; за суб'єктною характеристикою – колегіальні повноваження місцевої ради як

представницького органу; повноваження виконавчих органів місцевої ради; повноваження сільського, селищного, міського голови; повноваження старост.

Зроблено висновок, що у контексті торговельно-економічного розвитку громад місцеві держадміністрації виконують двояку роль: з одного боку, вони координують реалізацію державних та регіональних програм економічного розвитку на місцевому рівні, з іншого – здійснюють нагляд за законністю дій органів самоврядування у делегованих повноваженнях. Здійснено класифікацію повноважень місцевих державних адміністрацій за такими критеріями, як: характер повноважень (власні (виконавчі) повноваження та делеговані повноваження); функціональне призначення (нормативні, організаційно-розпорядчі, контрольно-наглядові чи контрольно-координаційні); сфери діяльності (бюджетно-фінансова сфера (формування і виконання місцевих бюджетів, контроль за цільовим використанням коштів); соціальна сфера (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист); економіка і регіональний розвиток (інвестиції, підприємництво, транспорт, аграрна політика); житлово-комунальне господарство (водопостачання, енергозабезпечення, благоустрій); охорона довкілля та природні ресурси; правопорядок і оборонна робота (взаємодія з правоохоронними органами, мобілізаційна підготовка); рівень реалізації (повноваження, що втілюються обласними державними адміністраціями (ОДА); повноваження, що реалізуються районними державними адміністраціями (РДА)).

Встановлено, що в умовах воєнного стану в Україні набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про співробітництво територіальних громад” щодо упорядкування окремих питань співробітництва територіальних громад» з метою удосконалення та спрощення укладання договорів про співробітництво. Визначено, що головними нормативними змінами у сфері муніципального співробітництва стали такі положення: узгодження між суб'єктами співробітництва фінансування заходів може розпочинатися раніше наступного бюджетного періоду; держава здійснює щоквартальний моніторинг співробітництва, що передбачає скасування вимоги щодо здійснення щорічного звітування перед центральною владою; засідання комісій щодо підготовки проєктів договорів про співробітництво підлягають відеофіксації та збереженню відео протягом 5 р.; пролонгація договору про співробітництво не потребуватиме додаткових публічних консультацій; процедура ініціативи не зупиняється у разі відмови однієї сторони від участі у співробітництві; з'являється можливість горизонтального співробітництва обласного та районного рівнів.

До суб'єктів адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку громад віднесено державні підприємства, установи та агенції, діяльність яких спрямована на розвиток територій, що можуть бути як загальнонаціональними інституціями, що підтримують місцевий економічний розвиток, так і регіональними або локальними структурами (зокрема, такими є Агенції регіонального розвитку (далі – АРР) як неприбуткові установи, створені відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики», з метою ефективної реалізації регіональної політики, що є

своєрідними майданчиками для співпраці влади, бізнесу та громади задля підготовки та впровадження проєктів розвитку, підвищення інвестиційної привабливості регіонів, об'єднання ресурсів навколо спільних цілей. Визначено, що АРР наділяються таким колом повноважень, як: організаційні, правотворчі, аналітичні, інформаційно-просвітницькі.

До проблем функціонування АРР віднесено: 1) відсутність єдиного стандарту для організаційно-правової моделі АРР; 2) неузгодженість повноважень АРР з іншими суб'єктами регіонального розвитку, зокрема департаментами облдержадміністрацій, асоціаціями ОМС, інституціями громадянського суспільства; 3) брак фінансування діяльності АРР з боку держави та місцевих бюджетів; 4) низький рівень бюджетної автономії; 5) нерівномірність ресурсного забезпечення по регіонах; 6) організаційна нестабільність та плинність кадрових ресурсів, що часто характеризуються відсутністю належної конкуренції та фахової підготовки; 7) залежність від політичної кон'юнктури; 8) брак стратегічного планування; 9) обмежена інституційна спроможність; 10) відсутність впливу на регіональні чи місцеві політики; 11) недостатня комунікація з ОМС; 12) відсутність процедурної інтеграції у систему публічного управління; 13) складність процедур погодження проєктів; 14) недостатня прозорість підконтрольності, що зумовлюється тріадою суб'єктів впливу на АРР, зокрема, з боку ОМС, Міністерства розвитку громад та територій України чи організації-донора, що створює прогалини в оцінці ефективності та відповідальності агенцій; 15) зміщення пріоритетів з розвитку на гуманітарну допомогу, безпеку, відновлення, що зумовлюється умовами воєнного стану, що призвело до того, що у період війни багато АРР змушені були фактично змінити профіль діяльності; 16) відсутність загальнодержавної політики підтримки інституційного розвитку АРР; 17) брак єдиного координуючого центру (на рівні держави), який би забезпечував методичний супровід, обмін кращими практиками, навчання персоналу АРР; 18) нерозуміння цінності агенцій з боку місцевої влади: деякі ради чи ОВА не сприймають АРР як партнерів, а як «конкурентів» у доступі до проєктного фінансування.

Встановлено, що в адміністративно-правовому механізмі забезпечення торговельно-економічного розвитку громади асоціації міст та бізнес-асоціації виконують роль консультативно-дорадчих партнерів.

Встановлено, що у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні у 2022 р. нормативно-правові акти були доповнені положеннями, що вплинули на компетенцію суб'єктів у сфері місцевого розвитку, що, зокрема, полягає у законодавчому закріпленні можливості з утворення військових адміністрацій, що наділені повноваженнями перебирати на себе окремі повноваження органів самоврядування, якщо останні не можуть їх здійснювати або якщо таке рішення прийняте в інтересах оборони. Акцентовано, що роль місцевих державних адміністрацій у воєнний час істотно зросла, причому у двох напрямках: 1) як опори військового управління та державного контролю (централізація прийняття рішень на рівні начальників військових адміністрацій); 2) як провідників післявоєнного відновлення (держадміністрації акумулюють

інформацію про руйнування, організовують відбудову, розподіляють кошти фондів відновлення), що у сукупності позитивним ефектом має підвищення оперативності управлінських рішень, негативним – звуження демократичного контролю та потенційний конфлікт з органами місцевого самоврядування там, де вони існують паралельно.

З'ясовано, що в умовах воєнного часу відбулася тимчасова централізація частини регуляторних повноважень, яка, з одного боку, дозволила забезпечити оперативність у прийнятті управлінських рішень, але з іншого – зумовила часткове обмеження автономії органів місцевого самоврядування у здійсненні повноважень у сфері просторового планування та земельних відносин.

У підрозділі 2.2 *«Інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах»* визначено, що адміністративно-правовий механізм забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад охоплює сукупність форм, методів та інструментів публічного управління, які використовуються органами влади для створення сприятливих умов функціонування підприємницького середовища, залучення інвестицій, підтримки місцевого бізнесу, а також формування ефективної інституційної інфраструктури. Зроблено висновок, що під інструментами адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад слід розуміти упорядковані адміністративно-правові засоби, за допомогою яких суб'єкти публічної влади реалізують свої повноваження у сфері економічного регулювання на рівні територіальної громади.

Інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення репрезентовано через різнорівневі засоби – від організаційно-нормативних до процедурно-правових, завдяки яким органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти публічного управління реалізують свої повноваження щодо сприяння розвитку торгівлі, підприємництва та інвестиційної діяльності.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід стимулювання місцевої економіки: адміністративно-правові підходи»* визначено, що у сучасних умовах розвитку державності України, особливо в контексті децентралізації та євроінтеграції, ключовим завданням публічного управління є створення ефективних механізмів стимулювання місцевої економіки. Встановлено, що територіальні громади, які отримали значний обсяг повноважень після реформи адміністративно-територіального устрою, потребують не лише фінансової і кадрової підтримки, але і системного підходу до формування економічної політики на місцевому рівні.

Встановлено, що зарубіжна практика демонструє, що економічне зростання на локальному рівні можливе лише за умови ефективного нормативно-правового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування. Визначено, що у державах Європейського Союзу, зокрема Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Польща, Французькій Республіці, принцип

субсидіарності, закріплений у Європейській хартії місцевого самоврядування 1985 р., став базовим для реалізації стратегій розвитку місцевих територій, згідно з яким публічна влада повинна здійснюватися на тому рівні, який є найближчим до громадян і здатним ефективно реалізовувати функції управління.

Акцентовано, що вивчення зарубіжного досвіду дозволяє українським територіальним громадам уникнути помилок, властивих етапу становлення інституцій місцевого економічного розвитку. Визначено, що інтеграція України до європейського правового простору вимагає гармонізації національного законодавства, зокрема у сфері місцевого самоврядування, публічного управління, інвестиційної діяльності, публічно-приватного партнерства.

Зроблено висновок, що вивчення зарубіжного досвіду стимулювання місцевої економіки і торгівлі дозволяє територіальним громадам України: розширити економічну автономію відповідно до міжнародних стандартів; адаптувати успішні адміністративно-правові практики підтримки бізнесу; забезпечити інтеграцію у європейський економічний та правовий простір; підвищити інституційну спроможність на місцях; розробити ефективні інструменти стимулювання інвестицій і зайнятості.

У підрозділі 3.2 *«Напрями вдосконалення національного законодавства та інституційного механізму підтримки торговельно-економічного розвитку громад»* доведено, що у межах міжмуніципального співробітництва брендинг території може виступати: як мотивуючий фактор об'єднання громад навколо спільної візії (наприклад, туристичний кластер, індустріальний регіон); як організаційний інструмент, що забезпечує спільну розробку програм, логотипів, слоганів, маркетингових кампаній; як юридична підстава для укладення договорів співробітництва в частині координації дій у сфері просування території; як платформа публічної ідентичності громад, що сприяє зменшенню конкуренції між ними й зміцнює міжтериторіальну солідарність.

Обґрунтовано, що у перспективі брендинг території може стати фундаментальним чинником стратегічного розвитку територіальних громад, який поєднуватиме інституційну сталість, правову визначеність та управлінську ефективність, що пов'язується із: розробкою типових міжмуніципальних договорів, що містять блоки з питань спільного брендування; створення міжмуніципальних агенцій розвитку, які координуватимуть брендингову політику на субрегіональному рівні; інтеграцію брендингу в регіональні стратегії розвитку, затверджувані обласними державними адміністраціями; запровадження національного рейтингу територіальних брендів, що стимулюватиме конкуренцію за якістю, а не кількістю проєктів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у встановленні адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад, та обґрунтування

напрямів забезпечення їх ефективності з урахуванням зарубіжного досвіду. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Зроблено висновок, що за своєю організаційно-правовою формою діяльності органи територіальної громади належать до юридичних осіб публічного права, що утворюються згідно із цивільним законодавством України шляхом об'єднання осіб та/або майна.

До ознак функціонування органів територіальної громади як юридичних осіб публічного права віднесено: публічно-правовий характер їхньої діяльності, що походить від розуміння функцій та завдань, що перед ними стоять; публічна правосуб'єктність, що притаманна їм та визначає зміст їхньої компетенції, має бути реалізована в межах належних способів та методів.

Підкреслено наявність застережень, що висловлюються експертами щодо надання територіальній громаді статусу юридичної особи публічного права, здебільшого стосуються питань, пов'язаних із забезпеченням державного суверенітету та територіальної цілісності.

Зроблено висновок, що територіальна громада як суб'єкт публічного права характеризується сукупністю специфічних рис, що відрізняють її від інших суб'єктів правовідносин, де виділено: 1) колективну природу суб'єктності; 2) публічно-правовий статус; 3) наявність адміністративно-територіальної основи; 4) комплекс прав та обов'язків; 5) право на самоорганізацію та самоуправління.

Визначено, що правосуб'єктність територіальної громади реалізується як безпосередньо (через вибори, місцеві ініціативи, громадські слухання), так і опосередковано через діяльність обраних органів місцевого самоврядування. Зроблено висновок, що територіальна громада постає не лише як елемент адміністративно-територіального устрою, а як колективний носій публічної влади, що реалізує свої права та обов'язки як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

2. До напрямів торговельно-економічного розвитку територіальних громад віднесено: 1) залучення інвестицій, що має відбуватися із використанням регуляторних стимулів, інфраструктурного забезпечення, інституційних та промоційних заходів, а також діяльністю з потенційними інвесторами, що вимагає створення привабливого підприємницького середовища, що означає мінімізацію адміністративних бар'єрів (прозорі та швидкі процедури видачі дозволів, відведення земельних ділянок під проекти, підключення до мереж тощо) та стабільність і передбачуваність місцевих правил ведення бізнесу; 2) розвиток інфраструктури, необхідної для інвесторів, що вимагає проведення модернізації доріг, будівництва під'їзної інфраструктури до промислових зон, сприяння розвитку інженерних мереж (водо- та електропостачання, водовідведення) на територіях, відведених під нові виробництва, де перспективним інструментом визначено створення індустріальних парків як спеціально відведених ділянок, забезпечених підведеними комунікаціями і пільговим режимом діяльності; 3) інституційні та організаційні заходи, що пов'язуються зі створенням у структурі місцевого самоврядування спеціальних підрозділів або установ, що відповідають за економічний розвиток та інвестиції

(наприклад, відділ економічного розвитку та залучення інвестицій у виконкомі, або комунальна установа – агенція місцевого розвитку); 4) маркетинг та брендинг території, що передбачає участь представників громади у інвестиційних форумах, виставках, ярмарках, встановлення побратимських зв'язків із містами інших країн, активна робота в медіапросторі для формування позитивного іміджу; 5) державно-приватне партнерство.

Акцентовано, що велике значення у здійсненні торговельно-економічного розвитку територіальної громади відіграють локальні нормативні акти, якими є відповідні стратегічні плани розвитку громади, що мають розумітися не лише як управлінський або економічний акт, а й нормативно зумовлений акт стратегічного управління, що визначає цілі, пріоритети, напрями розвитку громади та механізми їх досягнення у середньо- або довгостроковій перспективі.

До основних ознак стратегічного плану територіальної громади як юридичного інституту віднесено: публічний характер; компетенційну природу; умовний планово-програмний статус.

3. З урахуванням результатів розгляду основних елементів адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку територіальних громад встановлено, що ключову роль у його реалізації відіграють: нормативно-правова база, яка охоплює Конституцію України, галузеве законодавство про місцеве самоврядування, підприємництво, інвестиції, дозвільну та регуляторну політику; інституційна структура, до якої належать органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, спеціалізовані агенції та інституції підтримки підприємництва; адміністративно-правові інструменти, серед яких ключовими є стратегічне планування, дозвільна система, державно-приватне партнерство, спеціальні економічні режими (індустріальні парки, СЕЗ), інвестиційна підтримка, регуляторна політика, а також система адміністративних послуг.

4. Суб'єктів адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку територіальної економіки громади класифіковано за інституційною належністю та характером їхніх повноважень, де виділено такі основні групи, як: органи місцевого самоврядування; місцеві державні адміністрації; центральні органи виконавчої влади; державні підприємства та агенції розвитку; інституції публічного адміністрування (ЦНАПи, адміністративні комісії); асоціації органів місцевого самоврядування; бізнес-асоціації та партнери публічно-приватного діалогу (державно-приватного партнерства).

Обґрунтовано, що вирішення інституційних проблем становлення місцевого торговельно-економічного розвитку пов'язується зі створенням належного управлінського нормативного базису для забезпечення взаємодії та співробітництва територіальних громад, тобто муніципального співробітництва. Визначено, що муніципальне співробітництво дозволяє об'єднувати зусилля громад для підвищення ефективності реалізації повноважень місцевого самоврядування, раціонального використання бюджетних коштів, розвитку інфраструктури, забезпечення якісного надання

публічних послуг населенню, що сприяє усуненню диспропорцій у соціально-економічному розвитку, активізує місцеві ініціативи та підвищує інвестиційну привабливість регіонів.

Зроблено висновок, що правовими формами муніципального співробітництва є: делегування одній з громад виконання окремих завдань; реалізація спільних проєктів; створення спільних підприємств, установ та організацій; утворення спільних органів управління; а також інші форми, що не суперечать чинному законодавству.

5. Здійснено класифікацію інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад за такими критеріями: за правовою природою (нормативні, дозвоільні, контрольно-наглядові, фінансово-економічні, інституційні, організаційні, просторово-планувальні, комунікаційно-інформаційні); за функціональним призначенням (регуляторні, стимулювальні, фіскальні, сервісні); за формою реалізації (прямі, опосередковані, програмні, делеговані); за суб'єктом впровадження (ОМС, державні адміністрації, центральні органи, публічно-приватні структури); за ступенем централізації (локальні, регіональні, державні).

6. На основі вивчення досвіду таких країн, як Сполучені Штати Америки, засвідчено важливість інституціональної інфраструктури підтримки підприємництва. Визначено, що у Сполучених Штатах Америки діє система місцевих економічних агенцій, центрів малого бізнесу (Small Business Development Centers – SBDCs), інноваційних кластерів, що отримують як федеральну, так і муніципальну підтримку. Встановлено, що законодавство окремих штатів (наприклад, Каліфорнії, Техасу, Нью-Йорку) закріплює податкові стимули та адміністративні спрощення для компаній, які відкривають бізнес у депресивних районах (так звані «Opportunity Zones» відповідно до Tax Cuts and Jobs Act, 2017).

Визначено, що для України надзвичайно цінним є досвід Республіки Польща, яка у 1990-х рр. здійснила глибоку адміністративну реформу, орієнтовану на децентралізацію та розвиток самоврядних гмін, що, як наслідок, призвело до формування на початку 2000-х рр. стабільної системи підтримки регіонального розвитку через воєводські програми, інститутів локального партнерства, а також механізми залучення коштів з фондів ЄС. Встановлено, що Закон Республіки Польща про сприяння новим інвестиціям (ustawa o wspieraniu nowych inwestycji, Dz. U. 2018 poz. 1162) став підґрунтям для розширення компетенцій місцевої влади у сфері економічного стимулювання.

З урахуванням аналізу європейських і американських практик засвідчено важливість стратегічного планування на місцевому рівні. Встановлено, що в ЄС розробка місцевих стратегій розвитку в рамках політики згуртування (Cohesion Policy) є обов'язковою умовою для отримання фінансування з Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF) чи Фонду згуртування (CF). Акцентовано, що місцеві стратегії повинні бути узгоджені з національними і регіональними пріоритетами, що забезпечує координацію та результативність управління. Зроблено висновок, що у Сполучених Штатах Америки для

залучення федеральних коштів у рамках програм Economic Development Administration (EDA) громади повинні мати затверджені Comprehensive Economic Development Strategies (CEDS).

7. Задля забезпечення ефективності муніципального співробітництва обґрунтовано доцільність впровадження таких організаційно-управлінських напрямів адміністративно-правового механізму у сфері торговельно-економічного розвитку територіальних громад, як: розвиток брендингу території як системи правових, організаційних, управлінських та інформаційних заходів, спрямованих на формування сталого позитивного образу територіального утворення; розвиток міжнародного муніципального співробітництва, що пов'язується із розробкою та імплементацією спільних стратегій розвитку територіальних громад не лише в межах України, але і їх взаємодії із територіальними громадами ЄС та інших країн світу; розвиток системи підвищення кваліфікації службовців, а також впровадження консультаційної та експертної підтримки на рівні регіонів; розвиток інститутів публічного контролю за реалізацією економічних проєктів у рамках міжмуніципального співробітництва; розвиток мережі агенцій регіонального розвитку, що вимагає розробки та впровадження національної стратегії підтримки АРР, а також внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики» з чітким описом статусу, функцій та джерел фінансування АРР; встановлення нормативних підстав для реалізації механізмів моніторингу ефективності агенцій розширення співпраці між АРР, ОМС і військовими адміністраціями; вирішення завдання підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад відіграє значну роль у питанні соціально відповідального бізнесу (суб'єктів господарювання).

До нормативно-правових напрямів забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму торговельно-економічного розвитку територій віднесено: внесення змін до Закону України «Про співробітництво територіальних громад», де частину першу статті 4 необхідно доповнити такою формою муніципального співробітництва, як «брендинг територій як цілеспрямований процес створення, розвитку та управління позитивним іміджем певної територіальної одиниці (міста, селища, об'єднаної громади тощо) з метою її позиціонування як привабливого простору для інвесторів, туристів, мешканців та потенційних партнерів»; запровадження пільгового режиму оподаткування або інших економічних стимулів для суб'єктів господарювання, які функціонують у межах міжмуніципальних проєктів, що дозволить активізувати бізнес-активність та наповнити місцеві бюджети; розроблення та прийняття спеціального законодавчого акта – Закону України «Про економічну та торговельну спроможність територіальних громад», у якому слід: закріпити засади формування та реалізації місцевої торговельної та економічної політики; визначити повноваження громад щодо управління економічними ресурсами, встановлення локальних податкових стимулів та реалізації проєктів державно-приватного партнерства; передбачити обов'язковість розроблення стратегій торговельного економічного розвитку як

умову доступу до державної або міжнародної фінансової підтримки; внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині розширення повноважень громад у сфері програмно-цільового фінансування місцевих ініціатив підприємництва; передбачення можливості запровадження муніципальних грантів, конкурсів інвестиційних проєктів та програм мікрофінансування бізнесу; нормативне врегулювання механізмів реалізації «муніципальних інвестиційних договорів» та локального державно-приватного партнерства; закріплення на законодавчому рівні механізмів підтримки експортно-орієнтованих кластерів у громадах; забезпечити правове регулювання співпраці між громадами та державними установами з питань просування місцевої продукції за кордоном (зокрема, через торговельні представництва при МЗС або Мінекономіки); удосконалення норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» у частині залучення органів місцевого самоврядування до реалізації експортної політики.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Капацина М.В. Зміст правосуб'єктності територіальної громади: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 541–545. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/135>.
2. Капацина М.В. Реалізація правосуб'єктності територіальної громади у забезпеченні торговельно-економічного розвитку. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 540–545. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.74>.
3. Капацина М.В. Нормативно-правове регулювання забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 655–662. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.98>.
4. Капацина М.В. Зміст торговельно-економічного розвитку територіальної громади: адміністративно-правовий аспект. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4(86). С. 526–532. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.84>.
5. Капацина М.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1(69). Р. 267–274. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.1.39>.
6. Капацина М.В. Проблема нормативно-правового регулювання торговельно-економічного розвитку територіальної громади в умовах воєнного стану. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 362–365. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-85>.

7. Капацина М.В. Інструменти адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах: науково-теоретичні та практичні підходи. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 384–387. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-101>.

8. Капацина М.В. Зарубіжний досвід стимулювання місцевої економіки та торгівлі: адміністративно-правовий зміст. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 564–568. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-154>.

АНОТАЦІЇ

Капацина М.В. Адміністративно-правові засади торговельно-економічного розвитку територіальних громад. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

У роботі здійснено характеристику адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад.

Метою дисертаційної роботи визначено встановлення адміністративно-правових засад торговельно-економічного розвитку територіальних громад та обґрунтування напрямів забезпечення їх ефективності з урахуванням зарубіжного досвіду. Досягнення поставленої мети дисертаційної роботи пов'язано із вирішенням таких наукових завдань: встановити сутність та ознаки територіальної громади як суб'єкта публічного права; визначити поняття та елементи торговельно-економічного розвитку територіальної громади; охарактеризувати адміністративно-правовий механізм забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальної громади; вивчити інституційний та суб'єктний зміст адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах; описати систему інструментів адміністративно-правового механізму забезпечення торговельно-економічного розвитку в територіальних громадах; з'ясувати зарубіжний досвід стимулювання місцевої економіки – адміністративно-правовий підхід; обґрунтувати напрями вдосконалення національного законодавства та інституційного механізму підтримки торговельно-економічного розвитку громад.

Задля забезпечення ефективності муніципального співробітництва обґрунтовано доцільність впровадження таких організаційно-управлінських напрямів адміністративно-правового механізму у сфері торговельно-економічного розвитку територіальних громад, як: розвиток брендингу території як системи правових, організаційних, управлінських та інформаційних заходів, спрямованих на формування сталого позитивного

образу територіального утворення; розвиток міжнародного муніципального співробітництва, що пов'язується із розробкою та імплементацією спільних стратегій розвитку територіальних громад не лише в межах України, але і їх взаємодії із територіальними громадами ЄС та інших країн світу; розвиток системи підвищення кваліфікації службовців, а також впровадження консультаційної та експертної підтримки на рівні регіонів; розвиток інститутів публічного контролю за реалізацією економічних проєктів у рамках міжмуніципального співробітництва; розвиток мережі агенцій регіонального розвитку, що вимагає розробки та впровадження національної стратегії підтримки АРР, а також внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики» з чітким описом статусу, функцій та джерел фінансування АРР; встановлення нормативних підстав для реалізації механізмів моніторингу ефективності агенцій розширення співпраці між АРР, ОМС і військовими адміністраціями; вирішення завдання підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення торговельно-економічного розвитку територіальних громад відіграє значну роль у питанні формування соціально відповідального бізнесу (суб'єктів господарювання).

***Ключові слова:** адміністративне право, децентралізація, місцеве самоврядування, правосуб'єктність, територіальна громада, юридична особа публічного права.*

Kapatsyna M.V. Administrative and legal principles of trade and economic development of territorial communities. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2025.

The work describes the administrative and legal principles of trade and economic development of territorial communities.

The purpose of the dissertation is to establish the administrative and legal principles of trade and economic development of territorial communities, and to substantiate the directions of ensuring their effectiveness, taking into account foreign experience. Achieving the set goal of the dissertation is associated with solving the following scientific problems: to establish the essence and features of a territorial community as a subject of public law; to determine the concepts and elements of trade and economic development of a territorial community; to characterize the administrative and legal mechanism for ensuring the trade and economic development of a territorial community; to study the institutional and subjective content of the administrative and legal mechanism for ensuring trade and economic development in territorial communities; to describe the system of instruments of the administrative and legal mechanism for ensuring trade and economic development in territorial communities; to find out foreign experience in stimulating the local economy: administrative and legal approaches; to substantiate the directions of improving national legislation and the institutional mechanism for supporting the trade and economic development of communities. In order to ensure the effectiveness of municipal cooperation, the feasibility of implementing such organizational and

managerial directions of the administrative and legal mechanism in the field of trade and economic development of territorial communities is substantiated, as: the development of branding of the territory as a system of legal, organizational, managerial and information measures aimed at forming a sustainable positive image of the territorial entity; development of international municipal cooperation, which is associated with the development and implementation of joint strategies for the development of territorial communities not only within Ukraine, but also their interaction with territorial communities of the EU and other countries of the world; development of a system of advanced training of employees, as well as the introduction of consulting and expert support at the regional level; development of institutions of public control over the implementation of economic projects within the framework of intermunicipal cooperation; development of a network of regional development agencies, which requires the development and implementation of a national strategy for supporting regional development, as well as amendments to the Law of Ukraine “On the Principles of State Regional Policy” with a clear description of the status, functions and sources of financing of regional development; where to establish regulatory bases for the implementation of mechanisms for monitoring the effectiveness of agencies; expansion of cooperation between regional development agencies, local governments and military administrations; solving the problem of increasing the effectiveness of administrative and legal support for the trade and economic development of territorial communities plays a significant role in the formation of socially responsible businesses (business entities).

The regulatory and legal areas for ensuring the effectiveness of the administrative and legal mechanism for trade and economic development of territories include: amending the Law of Ukraine “On Cooperation of Territorial Communities”, where part one of Article 4 should be supplemented with such a form of municipal cooperation as “branding of territories as a purposeful process of creating, developing and managing a positive image of a certain territorial unit (city, town, united community, etc.) in order to position it as an attractive space for investors, tourists, residents and potential partners”; introducing a preferential tax regime or other economic incentives for business entities operating within intermunicipal projects, which will allow to intensify business activity and replenish local budgets; development and adoption of a special legislative act – the Law of Ukraine “On the Economic and Trade Capability of Territorial Communities”, which should: establish the principles of formation and implementation of local trade and economic policy; determine the powers of communities regarding the management of economic resources, the establishment of local tax incentives and the implementation of public-private partnership projects; provide for the mandatory development of trade economic development strategies as a condition for access to state or international financial support; make amendments to the Budget Code of Ukraine in terms of expanding the powers of communities in the field of program-targeted financing of local entrepreneurial initiatives; foresee the possibility of introducing municipal grants, investment project competitions and business microfinancing programs; regulatory regulation of the mechanisms for implementing “municipal investment agreements” and local public-private partnership; enshrine at the legislative level

mechanisms for supporting export-oriented clusters in communities; to ensure legal regulation of cooperation between communities and state institutions on the promotion of local products abroad (in particular, through trade missions under the Ministry of Foreign Affairs or the Ministry of Economy); to improve the provisions of the Law of Ukraine “On Foreign Economic Activity” in terms of involving local governments in the implementation of export policy.

Key words: *administrative law, decentralization, legal entity of public law, legal personality, local self-government, territorial community.*

Підписано до друку 19.11.2025. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1156.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.